

**МИХАЙЛО ГНАТОВИЧ ЧОРНОПИСКИЙ – ТАЛАНОВИТИЙ
ФОЛЬКЛОРИСТ, ЛІТЕРАТУРОЗНАВЕЦЬ, ВИКЛАДАЧ**

У статті висвітлено наукові здобутки відомого освітянина, фольклориста і літературознавця М. Чернопиского, проаналізовано творчий час ученого в Луцькому педагогічному інституті імені Лесі Українки, розкрито роль фахівця у створенні осередків філології.

Ключові слова: філологія, дослідження, майстерність, покликання, творчий час.

Хмелюк Майя. Михаил Игнатьевич Чернопиский – талантливый фольклорист, литературовед, преподаватель. У статтє освещаются научные достижения известного педагога, фольклориста и литературоведа М. Чернопиского, анализируется творческое время ученого в Луцком педагогическом институте имени Лесы Украинки, раскрывается роль специалиста в создании центров филологии.

Ключевые слова: филология, исследования, мастерство, призвание, творческое время.

Khmeliuk Maya. Mykhailo Chornopyskiy – Talented Folklore, Literare, Teacher. In the article the scientific achievements of a famous educator, folklorist and specialist in study of literature are considered. The time of the scholar's creative work in the Lutsk pedagogical institute named after Lesya Ukrainka is analyzed. The role of the expert in the establishing of the philological centers is investigated.

Key words: philology research, craft, calling, creative time.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Михайло Чернопиский добре відомий серед філологів і зацікавленої української громади науковець: фольклорист,

літературознавець, кандидат філологічних наук із 1970 р., доцент кафедри української фольклористики ім. Академіка Ф. Колесси Львівського національного університету ім. І. Франка, людина творчої динаміки, свідомої волі, послідовний у стосунках з викладачами, друг студентів. За час наукової та викладацької діяльності він зробив чимало і талановито. М. Чернопиский – автор статей про творчість видатних майстрів художнього слова І. Нечуя-Левицького та В. Самійленка, про діяльність фольклористів В. Гнатюка, М. Пазяка; 95-ти статей з української фольклористики для «Літературознавчого словника-довідника», виданого в Києві у видавничому центрі «Академія» 1997 р.; рецензій та відгуків на наукові видання, антології, краснавчі путівники; нарисів і оглядів про численні фольклорні експедиції; роздумів щодо проблем школи в посттоталітарному режимі, ювілейних силует про малознаних діячів української культури. Тільки за його відгуками й рецензіями можна було б скласти історію української фольклористики такого суперечливого за своєю суттю радянського періоду. Як критик М. Чернопиский зрозумів, що оцінювання – підрядна функція дослідницьких процесів, тому велика наука взяла гору.

Свої розмірковування з питань етноестетики, поетики літературних текстів, відродження літературних осередків, глибин рідного слова, шкільництва вчений друкував у таких часописах, як «Всесвіт», «Народна творчість та етнографія», «Освіта», «Народознавчі зошити», «Наша Мета» (видає Ліга вільної України в Австралії), «Культура і життя», «За вільну Україну», «Жіночий світ» (Вінніпег – Канада), «Дивослово», «Просвіта» (Львів), «Тернистий шлях», «Розбудова держави» та ін. Різногалузеві праці М. Чернопиского викликають інтерес та також дискусії, а це добре. Навіть звичайний перелік здобутків фахівця віддзеркалює небуденну особистість. Важливо й те, що М. Чернопиский, як знавець-практик і теоретик літератури і фольклору, виступає з доповідями та повідомленнями на міжнародних наукових конференціях.

Мислитель і освітянин, фахівець із фольклору не марнує жодної хвилини, щоразу знаходить актуальні проблеми для наукових досліджень. Кожна стаття М. Чернопиского демонструє компетентність. В огляді «Вісника Львівського університету» натрапляємо на інформацію, яка засвідчує широкі обшири наукових устремлінь філолога. Відкриваючи рубрику «Теорія і методологія», М. Черно-

пиский у статті «Царівна родом із високого, блискучого замку. І. Франко про естетичну сутність народної казки» з'ясовує Каменяреву концепцію народної казки в контексті українського і зарубіжного казкознавства ХХ ст., акцентує увагу на морально-етичному ідеалі як головній прикметі народної казки та на Франковому визначенні її сутності як самодостатнього естетичного феномену народної творчості [1].

З усіх сучасних фольклористів України М. Чернопиский став першим укладачем словника-довідника про національні скарби усної народної словесності з поясненням фольклористичної, етнографічної, етномузикологічної і культурологічної термінології, довідками про етнографічні регіони, жанри фольклору, українознавчі наукові центри й осередки, визначні видання скарбів українського фольклору. Ця фундаментальна наукова праця, що створювалася десятки літ, вийшла 2008 р. у видавництві «Підручники і посібники» м. Тернополя і може правити за мірило високоосвіченості та професійності автора. Як учений, він висловлює те, що йому відомо, чітко і ґрунтовно. Упевнена, що словник буде переведений, але всі доповнення впливатимуть із першоджерела.

Заслуговує на увагу рідкісна краєзнавча антологія «Письменники Західної України 30–50-х років ХІХ ст.», упорядкована у співавторстві з доктором філологічних наук І. Пільгуком. Багато унікального й вартісного, традиційного й нового у фольклорі можна відшукати також у збірниках матеріалів фольклорно-діалектологічних експедицій, які відкривають широкий світ побутування народної творчості. Принципи впорядкування відповідають фаховим вимогам, а головне, що їх укладачі є знавцями і поціновувачами художньо-образного слова.

Відомий науковець у своїх студіях уміє бути ґрунтовним, виділяти насуттєвіше в досліджуваних явищах, уміє зберігати те, що є сутністю для науки, для поступу. І чи не найкраща риса фольклориста М. Чернопиского – уміння збирати й берегти автентичний фольклор. Шість сторінок переліку наукових праць М. Чернопиского на сайті Львівського національного університету засвідчують не лише тривкі ціннісні орієнтації та виміри високоталановитого вченого, але його творчий потенціал. Уважають, що творчість очищує людину, підносить рівень її природи. Найчастіше фольклорист розглядає ті питання

і образи, з яких починалася й жила Україна: кобзарство, пісня, поезія материнського серця, писанки, скарбниця, козацький край. Михайло Гнатович з глибоким розумінням явищ і ще глибшим документальним підтвердженням розглядає кожну наукову проблему. Щоб досягнути філософічності поглядів ученого, досить було б звернутися до звичайної газетної публікації «У світі існуватиме любов так довго, поки на землі писатимуть писанки» [4].

У М. Чернопиского багатюща біографія, адже науковці, як і всі люди, починаються з особистого, здібностей, вражень, досвіду, спонук, обставин. Народився 17 листопада 1934 р. у селі Вільхівці Городенківського району Івано-Франківської області в багатодітній селянській родині. Освіту здобував у Чернівецькому держуніверситеті на філологічному факультеті, який закінчив 1958 р. із відзнакою. Спочатку працював учителем української мови та літератури середніх шкіл, призначався на посаду директора, а згодом – інспектора шкіл. У 1962–1965 рр. був аспірантом кафедри української літератури Київського педагогічного інституту ім. М. Горького, а 1970 р. захистив кандидатську дисертацію «Формування творчої індивідуальності В. Самійленка в літературних і суспільних зв'язках». Працював старшим редактором наукового журналу «Народна творчість та етнографія». Із 1966 р. М. Чернопиский зумів успішно поєднувати багатогранну наукову та викладацьку діяльність у вищих навчальних закладах України.

Добрі спомини по собі, хороший плід своїх діянь залишив М. Чернопиский у Луцькому державному педагогічному інституті ім. Лесі Українки, де трудився тринадцять років – з лютого 1966 р. до вересня 1979 р. – і пройшов шлях професійного зростання від асистента до доцента кафедри. Читав лекційні курси з української усної народної поетичної творчості, методики викладання української літератури, умів викликати помітне зацікавлення тематикою лекцій. У лекціях не було поверховості, Михайло Гнатович не говорив загальних фраз, а вражав своєю ерудицією, вишуканим мовленням, яке відповідає хіба що стилю англійських лордів. Коли відчував подив студентів, зауважував: а в народі про це сказали б так... Наш викладач не був байдужим особливо до народної поезії, його зворушення й захоплення словесністю чи просто красою світу легко передавалось

іншим. Запам'ятався викладачем без пози і претензійності, а був більше наділений простотою і солідністю, що в партійних і профспілкових характеристиках тих часів визначалося шаблонним словом «скромний». Звичайно, ця скромність не подібна до її повсякденного трактування, бо за нею ховалася посмішка і вміння спокійно доводити кожну справу до кінця, не переймаючись жодними її можливими плодами.

Кожен раз, зустрічаючись зі студентами, мав про що розповідати, умів на будь-які запитання знайти блискавичну відповідь. Йому була притаманна тактовність. Був-таки справжнім умільцем.

М. Чорнопиский виступав організатором фольклорних експедицій та педагогічної практики студентів, керівником наукових груп. У всьому мав власні критерії й хотів бачити це у своїх учнях під час записування прислів'їв, переказів, обрядів, у спілкуванні з фольклорними виконавцями, під час проведення занять із літератури. Проведений тиждень фольклорної практики разом із викладачами давав незабутні уроки. Полонило не стільки те, що говорили наставники, навіть стерлося з пам'яті, а те, що вони були поруч, і від цього ставало комфортно.

У навчальному процесі М. Чорнопиский в центр уваги ставив школяра чи студента як особистість, володів даром доценту спопеляти всілякі структури невпевненості. Ініціативами (читання й обговорення нових книг і журнальних цікавинок з коментарями, нерегламентовані консультації, випуски стінних газет, літературних альманахів) дарував студентам багато доброго настрою і творчої насолоди. Терпеливо піднімав рівень студентських курсових і дипломних робіт, виробляв вміння знаходити ключові слова. У часи відсутності копіювальних засобів ознайомив із правилами скоропису. Доводилося не раз доопрацьовувати й перероблювати написане, аби роботи були справжніми науковими дослідженнями, більш досконаліми. Викладач дозволяв користуватися книгами зі своєї бібліотеки, мав безліч науково-довідкових видань, фольклорні збірники XIX ст., різножанрові тексти фольклору народів світу. Так само можна було звернутися за літературою до Г. І. Мудрик, а вона могла запропонувати не тільки потрібне за навчальними програмами. На факультеті панувала атмосфера зацікавлених читачів.

На початку 70-х років ХІХ ст. викладачі працювали на совість. Тоді не було потреби в приватному навчанні. Студенти отримували неабиякий інтелектуальний зиск, не задумуючись над цим.

Як куратор М. Чернопиский організував незабутні літературні екскурсії шляхами письменників Покутської трійці. Разом із ним студенти не раз відвідали Чернівецький літературно-меморіальний музей О. Кобилянської, побували в музеї Лесі Українки в Колодязному. Заохочував і привчав до мандрів. Любив прогулянки на природу. Екскурсії в навчальному процесі – явище позитивне і формувальне – приносять багато вражень, навчають придивлятися та прислухатися, бути дбайливим у збереженні довкілля, пам'яток культури.

У маленькому просторі тодішнього Луцького педінституту викладач послідовно й сумлінно робив важливу справу свого покликання. І вона згодом відгукнулася із вдячністю у творчій праці його студентів Л. Павленко, Г. Яструбецької, М. Мірченка, В. Голюка, В. Калиновської, Г. Ярощука, безпосереднього продовжувача його літературознавчих пошуків та ідей М. Мартинюка та автора цих рядків, що нині працюють вже у Волинському національному університеті ім. Лесі Українки. Зберігаючи код своєї культури, викладач доносив до нас, студентів, через письменницькі художні й фольклорні тексти цілу історію життя свого народу. У культурних уподобаннях хорошого педагога, символом якого є відданість обраній справі, видніються береги нашого минулого і нашого майбутнього. І зараз, пишучи про свого керівника дипломної роботи «Пісня-лічилка у східнослов'янському фольклорі», так легко допуститися гіперболізації чи ідеалізації, як у розповіді про улюбленого героя, але відстежувати наукові здобутки й життєві переміни викладача цікаво й не зовсім просто, бо для мене він утілює метафору доброї освіти, шляхетності, засад добровільності.

М. Чернопиский тривалий час працював у Тернопільському педагогічному інституті, де вже тоді був осередок відомих літературознавців України. Там зацікавлені проблемами історії й теорії літератури, методиками дослідження поезики художніх явищ, напрямів М. Ткачук, Т. Гром'як створювали філологічний осередок. Усяке об'єднання науковців без підпорядкування приносить позитивні результати.

М. Чернопиский – приємна, товариська людина, і ніщо людське для нього не оминальне. Незважаючи на ідеологічні спрямування, в яких доводилося йому працювати, він був і лишається, погодьмося, сміливим інтелігентом. Слова, висловлені ним про автора рідкісної книги «Українська дума і пісня в світі» Г. Нудьгу можна цілком розцінювати самопізнанням і самохарактеристикою: «Треба було великої сили волі, терпіння і віри у свою справу, щоб не опустилися руки» [5, 54].

М. Чернопиский відсвяткував своє сімдесятиріччя. Він готовий працювати двадцять чотири години на добу, та й цього йому не вистачатиме. Його життєвий оптимізм не може не викликати захоплення, але важливіше те, що він не тишком-нишком «пропихає» свої проекти, а тишком-нишком працює заради збереження національних духовних скарбів, уможлиблює необмежений розвиток філологічних дисциплін. Важливу справу його філологічних уподобань можна порівняти з містком, який об'єднує тяглість традицій. Зважаючи на громадсько-політичні події, культурно-мистецьке життя, наукові праці М. Чернопиского настільки актуальні, наскільки кожен може мати інтерес до систематизованої і впорядкованої певним чином інформації як першоджерела.

Список використаної літератури

1. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Вип. 37. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2006 // Міфологія і фольклор. – 2008. – № 1. – С. 141–145.
2. Північно-східна Слобожанщина (Новопсковський, Біловодський, Міловський райони Луганської області). Матеріали фольклорно-діалектологічних експедицій / упоряд. М. Чернопиский. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 256 с.
3. Письменники Західної України 30–50-х років ХІХ ст. : антологія / упор. І. Пільгук, М. Чернопиский. – К. : Дніпро. – 1965. – 652 с.
4. Чернопиский М. Г. У світі існуватиме любов так довго, поки на землі писатимуть писанки / М. Г. Чернопиский // Тернопіль вечірній. – 1993. – 16 січ. – С. 8.
5. Чернопиский М. Г. Цінне дослідження Григорія Нудьги // Дивослово. – 1999. – С. 63–64.